

Het is lunchpauze. We kunnen niet naar buiten, omdat het volgens de pleinwacht van dienst te hard regent. Niet dat de kinderen daar last van zouden hebben... het is voor de wachtlopende volwassenen te koud en te nat! Maar daarover graag een andere keer meer... De kinderen blijven de pauze dus binnen en mogen direct na het eten en drinken van hun lunch een spel uit de kast pakken. Anton propt als een malle zijn brood en fruit naar binnen en verslikt zich haast in zijn melk. Hij racet naar de spelletjeskast. Ik verwacht, dat hij meteen een duik in de kast zal doen, maar tot mijn verbazing blijft hij bij de kast staan wachten. Waarop? Ik kijk naar hem, klaar om een vragend gebaar te maken. Hij ziet mij niet. Hij fixeert zijn blik in de richting van Jason en zijn kompanen. Die zitten nog lekker te smikkelen. Het duurt even voor Jason doorheeft, dat Anton naar hem kijkt. Dan roept hij gebiedend: "Koehandel!" Anton pakt het spel. Jason roept: "Wij gaan in de gang!" Dit is gericht naar de rest van de groep. Daarmee is niet alleen het populairste spel geclaimd, maar ook de populairste plek. Als ik even later mijn rondjes loop en bij de tafel in de gang kom kijken, zie ik tot mijn verbazing, dat Anton niet meespeelt, maar toekijkt! Jason, Everett, Henk en hun gemeenschappelijke schaduw Freek spelen wel. Vol bravoure en geschreeuw toepen ze over elkaar heen. Zo moet het gespeeld worden. Het is een leuk spel. Een soort handjeklap met dieren en namaakgeld. Loven, gokken, bluffen en bieden. Ik vraag aan Anton: "Wilde jij niet meedoen?" Voor hij zelf antwoord kan geven, zegt Jason: "Dat kan niet. Het is een spel voor vier spelers!"

Maak kennis met Jason! Ik begeleidde hem 1x in de week toen hij in de plusklas zat in groep 3 en 4 en kreeg hem na een tussenjaar weer fulltime terug in mijn eigen groep 6. In de plusklas zag ik een slimme, leuke, vrolijke jongen met originele, creatieve ideeën en een lekker koppie. In groep 6 zag ik een mini- stoere- mannen- macho -man, inclusief een grote mond en geen enkel ontzag meer voor het gezag. Dat leuke koppie hattie nog wel! Was dit echt dezelfde gast? Nadat hij meteen in de eerste week, op dag 2 in groep 6, de directeur van de zusterschool een grote bek had gegeven, omdat zij hem aansprak op zijn te luidruchtige gedrag in de gang bij hun gymzaal, nam ik hem even apart en vroeg ik hem: "Wie ben jij?" Hij antwoordde verbaasd: "Ik ben Jason!" Ik zei: "Aangenaam kennis te maken, Jason, ik ben juf Corinne." Hier wist hij zich even geen raad mee. Ik wist toch heus wel wie hij was? En hij wist toch heus wel wie ik was? En waarom gaf ik hem niet ook een uitbrander, zoals de directeur al had gedaan? Kreeg hij geen straf ofzo? Kortom: ik had zijn volledige aandacht! Ik vervolgde: "Ik heb wel eens een Jason gekend. Die zat bij mij in de plusklas van groep 3 en 4. Hele leuke jongen! Jij lijkt wel een beetje op hem..." Teruglopend met de klas naar ons eigen gebouw was hij erg stil. Wat ging er door hem heen? Wat was er met hem gebeurd? Hoe zat dit in elkaar? En ik vroeg mij af: Was hij in een grote groep altijd zo? Kon hij alleen leuk bezig zijn in de exclusiviteit van de plusklas setting? Was er iets gebeurd in groep 5? Of in de gymles? Welke rol had hij sowieso in deze groep? Kon en mocht hij zichzelf zijn? En welke zelf zou dat dan zijn? Die leuke, creatieve, vrolijke jongen of die brutale aap? Werk aan de winkel!

Hoe ging ik vervolgens te werk?

Natuurlijk ging ik eerst eens met hem in gesprek, zoals ik in de eerste weken na een grote vakantie altijd probeerde om met alle leerlingen even te babbelen. Informeel van toon, kwasi

achteloos, maar met oprechte belangstelling, tussen neus en lippen door. Een nadere kennismaking. Daarnaast keek ik goed naar de hele groep en naar de onderlinge relaties in de klas. Het laten maken en goed analyseren van een sociogram hielp mij daar uiteraard ook enorm bij! Alsmede de in Grip op de Groep zo kort en bondig beschreven processen en raadgevingen. (zie Grip op de groep, JSW boek 36, van René van Engelen) *Al snel zag ik, dat het verhaal van Jason eigenlijk het verhaal was van de hele groep.*

Wat zag ik voor een groep?

Ik zag een drukke, levendige, onrustige, verbaal sterke, competitieve en helaas negatieve groep. Er was weinig samenhang en weinig harmonie. Ik zag veel strijd en discussie over van alles en nog wat. Er was weinig besef van de eigen verantwoordelijkheid voor de sfeer en de kinderen leken weinig respect te hebben voor andere meningen en personen. Gaf ik iemand bijvoorbeeld een compliment, dan kwam daar meteen commentaar op. "Dat zei u gisteren niet tegen mij!" "Ik heb het toch ook goed gedaan?" "Nou, lekker makkelijk!" "Dat kan mijn kleine broertje ook!" Heel schamper allemaal. Het samenwerken ging niet makkelijk, ze letten meer op elkaar dan op hun opdrachten, er waren kleine en grote pesterijen, *geen van de kinderen voelde zich veilig in de groep*. Ze voelden zich geen lid van de groep. Zo hoorden allemaal niet echt ergens bij! Alleen met een gemeenschappelijke vijand konden ze zich een beetje een groep voelen. In competitie met een andere klas bijvoorbeeld of in verzet tegen een onmachtige of in hun ogen oneerlijke leerkracht Hun groepsreputatie was dan ook slecht. Zowel bij de leerkrachten ("Oh! Heb je die groep? Nou, maak je borst maar nat!"), als bij de andere klassen (in hun strijd om het domineren van delen van het schoolplein), maar verdrietig genoeg ook bij zichzelf! ("Wij zijn gewoon een rotgroep!") De 'rottigheid' was bijna de belangrijkste norm...en de **angst om buiten de groep te vallen**. Dat laatste wilde echt niemand.

Welke rollen zag ik in de groep?

In elke groep, klein of groot, vervullen kinderen één of meerdere rollen. Dat is bekend! Zo heb je leiders en volgers, denkers en doeners, buitenbeentjes en verbindingsofficieren. Alle rollen kunnen zowel negatief als positief werken. *In een overwegend negatieve groep is er, op basis van de angst om buitengesloten te worden, voor sommige rollen geen plaats en missen de kinderen vooral de verbinding tussen en het respect voor de verschillende rollen.* De buitenbeen wordt gepest, de leider wordt een top-aap of dictator, de volgers worden meelopers, de denkers worden roddelaars en de doeners worden pesters. In deze groep waren de kinderen zich niet bewust van het groepsproces en dus ook niet van hun rol(len). De strijd om een dominantie plek op de (jongens)apenrots sprong daarbij het meest in het oog: elke minuut van de dag werd die top-positie bevochten. Er zat wel al iemand bovenin en dat was tot mijn verbazing niet Jason, zoals ik eigenlijk meteen had aangenomen, maar de veel stillere, bedachtzamere en zich tegen mij keurig beleefd gedragende Everett! Maar ook Everett voelde zich niet veilig daar en moest waakzaam blijven. Dat deed hij heel slim, tactisch en sneaky. Buiten het zicht van het echte gezag. En Jason dan? Die haalde op eigen initiatief voor 'de baas' de hete kolen uit het vuur en liet hem keer op keer duidelijk merken, hoe onvoorwaardelijk loyaal hij was. Everett gaf nooit een opdracht, maar liet af en toe een kleine opmerking vallen. Zijn zelfbenoemde adjudanten wisten dan genoeg. Die gingen dan, onder aanvoering van de luidruchtigste van hen, Jason, over tot actie. Dat de adjudanten onderling veel strijd voerden, mag duidelijk zijn. Wie kon het dichtst tegen de macht aanschurken en zich zo het veiligst wanen? De rollen in de groep zaten eigenlijk muurvast... De kinderen konden niet meer soepel van rol wisselen, zoals dat in een positieve groep wel kan. Ze zaten in een kramp!

Hoe was de groepsstructuur zo vergroeid?

-Ze hadden heel veel wisselingen meegemaakt, te beginnen in groep 3. Ze telden zelf 13 verschillende leerkrachten, die de revue waren gepasseerd, voor ze bij mij terecht waren gekomen. In groep 5 alleen al, kregen ze steeds in duobaan werkende leerkrachten, invallers voor korte en iets langere tijd en pas vanaf februari in dat schooljaar een vast duo. Hadden ze nog vertrouwen in een leerkracht in het algemeen? Niet erg! Die haakten allemaal af... er schijnt ook wel hier en daar een ex collega de schuld van de hele toestand in de schoenen van de kinderen te hebben geschoven... althans, in hun beleving was dat zo! "Niemand vindt ons een leuke groep." "Alle juffen worden altijd boos". "Ik niet", zei ik. Waarop één van de meisjes zei: "Tot nu toe niet, maar dat komt ook nog wel!" Had de groep nog wel respect voor een leerkracht? Nou, dat ook niet direct. Ze hadden na hun kleutertijd niet meer de kans gehad om een hechte band met een leerkracht op te bouwen. Dat uitte zich in een soort van wantrouwen en snel verzet tegen de regels en routines van de alweer nieuwe leerkracht. In dat gat, dat het gebrek aan leiding sloeg, stapten de kinderen zelf. Ze schoven Everett naar de top van de apenrots, zonder dat ze daar erg in hadden. Everett ondervond er de voordelen van, maar meer nog de nadelen. Hij zat vast in die rol!

-Er waren ook veel schommelingen geweest in het leerlingenbestand: veel verhuizende kinderen. Naar een andere stad, een andere school, een ander land. Van met name één van de vertrekkende jongens werd door bijna alle achterblijvende jongens gezegd, dat "hij hun beste vriend was geweest." Er waren andere kinderen voor in de plaats gekomen, vooral een aantal jongens. Er zaten nu meer jongens dan meisjes in de groep. De zorgvuldige samenstelling in groep 3 was al snel 'verstoord'. De laatst bijgekomen jongen had veel reuring veroorzaakt. Een hele leuke, slimme, originele en stoere gast. Hij vormde in groep 5 meteen een bedreiging voor de top van de apenrots. Hij werd eerst uitgedaagd, daarna enorm gepest en sloot zich toen juist bij de top aan!

-Van de ouders van deze groep waren er ook relatief veel gescheiden in een korte tijdspanne van 2 jaar. Een paar van die scheidingen waren erg heftig verlopen. Dat betekende ook relatief veel onrust thuis en grote onzekerheid! Mijn ouders maken ruzie! Gaan zij ook uit elkaar? Voor Jason kwam daar nog bij, dat één van zijn ouders ernstig ziek was geweest.

-Ik meende ook te mogen constateren, dat er door verschillende ouders veel druk werd gezet op de prestaties van hun kinderen. Er zaten veel kinderen in deze groep die op hoog niveau sportten, (Voetbal, turnen, judo, karate) en dansten (klassiek, streetdance). Regelmatig was er een leerling vrij van school voor een Nederlands toernooi. We hadden een aantal Europees kampioenen in de groep. (Judo, turnen, streetdance) en één van de leerlingen danste al mee bij een productie van het nationaal ballet in de Stoperia. Daarnaast werd er op cognitief vlak veel van hen verwacht. Allemaal naar het VWO! Dat was op zich niet opmerkelijk meer: daarin deden deze jonge ouders niet onder voor de rest van Nederland. Ze volgden gewoon de trend! Deze toenemende prestatiedruk zagen ik en veel van mijn collega's in onderwijsland al een aantal jaren met lede ogen aan...

Hoe ging het verder?

Ik verklap het einde vast(SPOILER!!!): Het is behoorlijk goed gekomen met Jason en de groep. En dat kwam door de *gezamenlijke inzet* van leerkrachten, ouders en in de eerste plaats: de kinderen zelf. Wat hebben zij de interventies en ingrepen goed en sportief opgepakt! Ze leken zelfs blij, dat er eindelijk iets ging gebeuren! Ze werkten goed mee! Zodra ze doorkregen, wat er van hen werd verlangd en vooral nadat ik mijn vertrouwen in hen had uitgesproken, verbeterde de sfeer al snel. We gaan dit klusje samen aanpakken en ik geloof in jullie: jullie willen toch ook verbetering? Dan komt dat voor elkaar! Ze werden 'medeverantwoordelijk' voor het probleem.

-Eerst moesten alle *ouwe koeien uit de sloot*. Wat zat er nog dwars? Dat ging in de vorm van groepsgesprekken en vaak met hulp van stellingen op het digibord en praatkaartjes op de werktafels. Wie herkent dit of dat gevoel? Wie heeft zich wel eens eenzaam gevoeld? Wie wil daar iets over delen met de klas? Deze klassengesprekken stonden gewoon op het rooster. Soms gebruikte ik een spiegelverhaal, waarin een bepaalde situatie werd geschetst. Dan bespraken we dat na. Minder bedreigend en ze konden zich zonder te persoonlijk te worden identificeren met de personen uit het verhaal.

-Daarnaast werden alle *actuele conflicten direct uitgesproken* met de hele groep (zie ook de incidentmethode) volgens een vast ritueel: Wat gebeurde er? Wat dacht jij dat er gebeurde? Wat had jij anders kunnen doen?

-De pauzes werden kort geëvalueerd. "Hoe was de pauze?" vroeg ik dan en dan staken de leerlingen van beide handen de duimen op. Hier en daar vroeg ik een vrijwillige uitleg van de 'duimenstand'. "Ik zie jouw duimen allebei omhoog, Karel. Vertel! Hoe fijn was het? En waar kwam dat door?"

-We gingen oefenen met het elkaar *geven van complimenten* (Wie nomineer jij als kanjer van de dag/ week en waarom?).

-Aan het eind van elke schooldag deden we een kort leuk spel, vertelden elkaar een goede mop, of dansten we het weekend in op een favoriete hit. *Met een krul in de neus naar huis!!!*

-De dramalessen gebruikte ik ook, om op een zo veilig en speels mogelijke manier kinderen zich meer bewust van zichzelf te maken en van hun krachten. Wie ben jij? Laat je maar goed zien! Jij mag er zijn! Dit culmineerde in het maken van een prachtige voorstelling voor de kleuters, met alles erop en eraan, alles door de kinderen zelf bedacht en gemaakt. Ze werkten er met plezier aan en konden in deze vrolijke setting ontspannen en van rollen wisselen. Het klasgebeuren werd weer fluïde! Al hun talent kwam samen in het maken van de productie en ze gingen elkaar op een hele andere manier herwaarderen! Ontroerend! Met name Jason, met wie het voor mij allemaal begonnen was, kon met zijn snelle en creatieve brein een prettige leider zijn voor de anderen, zonder zich beconcurrerd te voelen door vriend of vijand. Hij oogstte respect en strooide met goede daden. Top!

-Voor het terugvinden van het spelplezier in de sport, werkte ook de gymleerkracht mee: we deden allebei op onze eigen manier *Rots en Water* oefeningen, introduceerden andere balspelletjes en een tijdelijk verbod op het voetballen in de pauzes. Dat was wel even nodig, zeker in het begin!

-Ik nam de klas mee in de *theorie van groepsvorming!* Waarom ook niet? Wat voor een groep zijn we? Wat voor een groep willen we zijn? Hoe ziet gezelligheid eruit? Hoe ziet samenwerken eruit? Daar maakten we foto's van en die hingen we langs de rand van het bord. In welke fase van groepsvorming zitten we? Wat zijn onze kwaliteiten? Waar schieten we in door? Sportief kan te fanatiek worden! Betrokkenheid kan bemoeizucht worden! Allemaal hetzelfde willen kan ervoor zorgen, dat kinderen niet meer zichzelf durven zijn. Ze schreven dat op een placemat (kernkwadranten techniek). Welke rollen zijn er in de groep? Hoe kan een rol negatief zijn? En hoe is diezelfde rol dan positief? Wat kan een leider goed? Wat kan een volger goed? Wat kan een pester goed? Huh? Pesten? Nee! Een pester kan goed observeren! Zo draaiden we alle negativiteit terug. En ze snapten het zo goed! Echt waar!

-*En ditzelfde heb ik ook met alle ouders gedaan!* Ik heb sowieso vanaf het begin steeds mijn goede vorderingen met de ouders gedeeld. Ze in de nieuwsbrieven van de klas regelmatig iets verteld over de theorie van de groepsvorming en mijn aanpak van de sfeer in de klas. Alleen maar positieve berichten! Zo van: Dit en dat hebben we weer zo goed opgelost! En: Wat zijn deze kinderen toch echte kanjers! Wat gaan ze deze uitdaging goed aan! Op een door mij georganiseerde ouderbijeenkomst staken we de koppen echt bij elkaar! Welke kwaliteiten zitten er in deze groep? Waar schieten ze in door? Wat zien we thuis daarvan? Wat doen wij als

volwassenen ze voor? Welke rollen zitten er in deze groep? In welke rol herken jij je kind? Is hij/zij blij met die rol in de groep? Ook de ouders leken opgelucht en hier en daar zelfs dankbaar, dat er eindelijk (!) iets gebeurde en dat de koe, zo oud als die ondertussen al was, bij de horens werd gevat. Ze werden zich bewust van hun invloed en hoe ze die op een meer positieve manier konden aanwenden. Niet dat gemopper op de klasgenoten van je kind! Niet die openlijke kritiek op de leerkracht, waar je kind bij staat! Niet die grote mond bij de rand van het schoolvoetbalveld tijdens het interscholair toernooi!

Kort samengevat:

Ik had hier een klassiek geval van *groepsdruk* voor me! Ontstaan door: 1. Het gebrek aan goed en doorlopend leiderschap, op alle 3 de niveaus: dat van de schoolleiding, dat van de leerkrachten en intern, dat van de kinderen zelf! 2. De druk om te presteren, vanuit de ouders, vanuit de school en bij de kinderen zelf! 3. De grote onzekerheid bij ouders, kinderen en leerkrachten.

Er was te lang geen grip op de groep! Er werd bij deze groep kinderen heus wel al jaren van alles gezien en geconstateerd, zowel door de school (leerkrachten en andere klassen) als door de ouders en de kinderen zelf! Maar er werd niet structureel op doorgepak. De verantwoordelijkheid voor de slechte sfeer werd door de ouders bij school gelegd, door school bij de ouders en door veel betrokkenen bij de kinderen. Het lag aan die autist! Het lag aan die pestkop! Het lag aan dat mietje! Ja, maar die juf die deugde niet! Iedereen wees naar elkaar. Geen solidariteit, geen overzicht, geen positieve feedback voor de leerkracht met de handen in het haar noch voor de bezorgde ouder! Wel veel woorden, maar te weinig daden. Het werd wel besproken dus, maar daarbij lag het accent op het gedrag van de individuele kinderen. Vooral op die van de notoire onruststokers! Het effect op de hele groep werd niet onder de loep genomen, leek wel. De nadruk lag ook te lang en teveel op de schoolprestaties, die inderdaad best hebben geleden onder die nare sfeer. Het simpelweg oog en oor hebben voor en het gewoon rustig benoemen van wat er speelde, het oppakken van de kreet om hulp, het nemen en verdelen van de verantwoordelijkheid, samen de schouders eronder, zette de vastgeroeste denkramen weer open. Frisse lucht! Adem! Dat duwde de zaak in beweging en haalde de kramp uit deze groep. Het uitgesproken vertrouwen in de kinderen en in de goede afloop deed de rest! En Jason? Die kon zich, net als de andere kinderen, meer en meer ontspannen en hoefde niet meer zo bang te zijn voor kritiek. Hij scoorde ook beter in het sociogram. De dominante mannenclub stond meer open voor anderen en leerde bijna helemaal het bully-en af... Goed gedaan, jongens!

